

POSTANOWIENIE

Dnia 5 sierpnia 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Halina Kiriło

SSN Romualda Spyt

w sprawie z powództwa M. J.

przeciwko S. M.

o ustalenie istnienia stosunku pracy, ekwiwalent pieniężny za urlop
w przedmiocie skargi powoda o stwierdzenie niezgodności z prawem
prawomocnego orzeczenia wniesionej od prawomocnego wyroku Sądu
Okręgowego w K. z 22 października 2019 r. sygn. akt IX Pa (...),
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 5 sierpnia 2020 r.,
zażalenia powoda na postanowienie Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w K.
z dnia 3 lutego 2020 r., sygn. akt IX Pa (...),

oddala zażalenie.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w K., wyrokiem z 22 października 2019 r. (w sprawie IX Pa (...)), oddalił apelację powoda M. J. od wyroku Sądu Rejonowego w T. z 25 września 2018 r. (w sprawie IV P (...)) oraz zasądził od powoda na rzecz pozwanego kwotę 120 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu odwoławczym (k. 365).

Sąd Rejonowy w wyroku z 25 września 2018 r. oddalił powództwo M. J. przeciwko pozwanemu S. M. o ustalenie istnienia stosunku pracy, zasądził od powoda na rzecz pozwanego kwotę 120 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, a ponadto przekazał sprawę o zapłatę kwoty 1.161,51 zł do rozpoznania Sądowi Rejonowemu – Wydziałowi Cywilnemu w T. (k. 304).

Powód nie wniósł skargi kasacyjnej od wyroku Sądu Okręgowego z 22 października 2019 r. Wniósł natomiast skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem wyroku Sądu Okręgowego, zaskarżając wyrok ten w całości. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił naruszenie art. 45 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.U. z 2004 r., Nr 90, poz. 864), art. 2 oraz art. 22 Kodeksu pracy w związku z art. 43 Kodeksu cywilnego. W uzasadnieniu skargi skarżący stwierdził, że zaskarżony wyrok jest ostateczny i nie przysługują od niego żadne środki odwoławcze zależne od woli strony (sprawa IX WSC (...)). W skardze oznaczono wartość przedmiotu zaskarżenia na kwotę 1.161,51 zł.

Sąd Okręgowy w K., postanowieniem z 3 lutego 2020 r. (w sprawie IX WSC (...)), odrzucił skargę powoda.

W uzasadnieniu tego postanowienia Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że zgodnie z art. 424⁸ § 2 k.p.c. skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia podlega odrzuceniu, jeżeli zmiana zaskarżonego wyroku w drodze innych środków prawnych była lub jest możliwa albo jeżeli nie zachodzi wyjątek, o którym mowa w art. 424¹ § 2 k.p.c. Przepis ten stanowi podstawę odrzucenia skargi, jeżeli istnieje lub istniała możliwość (aktualnie lub w przeszłości) wzruszenia orzeczenia w drodze innych środków prawnych. W rozpoznawanej sprawie zmiana zaskarżonego wyroku była możliwa w drodze nadzwyczajnego środka zaskarżenia, a mianowicie skargi kasacyjnej.

Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że powód początkowo domagał się zasądzenia na jego rzecz kwoty 1.161,51 zł jako wynagrodzenia za czas urlopu. Na rozprawie przed Sądem pierwszej instancji w dniu 5 lipca 2017 r. oświadczył jednak, że oprócz pierwotnego żądania domaga się ustalenia istnienia stosunku pracy łączącego go z pozwanym (k. 69 akt sprawy IX Pa (...)).

Powód, reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika, na etapie uzupełnienia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego

orzeczenia podał, że wartość przedmiotu zaskarżenia w zakresie ustalenia stosunku pracy za okres trzech miesięcy wynosi 12.000 zł, a zatem łączna wartość przedmiotu zaskarżenia wynosi 13.161,51 zł (1.161,51 zł + 12.000 zł). W ocenie Sądu Okręgowego, wynika z tego, że powód (reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika) miał świadomość, że przedmiotowa sprawa jest sprawą kasacyjną, jednak nie skorzystał z przysługującego mu środka prawnego, co czyni skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia niedopuszczalną. Powód nie wykazał w skardze żadnych wyjątkowych okoliczności spełniających kryteria wyjątkowego wypadku, o którym mowa w art. 424¹ § 2 k.p.c. Sąd odwołał się w tej kwestii do postanowienia Sądu Najwyższego z 21 lutego 2019 r., II BU 2/18 (LEX nr 2623791).

Skarżący wniósł zażalenie na postanowienie Sądu Okręgowego z 3 lutego 2020 r. o odrzuceniu skargi, zarzucając naruszenie art. 398² § 1 k.p.c. przez błędną wykładnię i uznanie, że jest możliwe wniesienie skargi kasacyjnej w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, w których wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż dziesięć tysięcy złotych oraz naruszenie art. 398² § 2 pkt 2 k.p.c. przez błędną wykładnię, polegającą na uznaniu, że skarga kasacyjna przysługuje w sprawach świadectwa pracy i roszczeń z tym związanych.

Z tych przyczyn skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia oraz o zasądzenie kosztów postępowania przed Sądem Najwyższym na rzecz powoda z uwzględnieniem kosztów zastępstwa prawnego.

W uzasadnieniu zażalenia skarżący podkreślił, że wartość przedmiotu sporu określona w pozwie i zaakceptowana przez Sąd Rejonowy w toku postępowania (choć oczywiście błędnie) wynosiła 1.161,51 zł. Chociaż zgodnie z art. 25 § 1 k.p.c. wskazana w pozwie wartość przedmiotu sporu może zostać przez sąd sprawdzona, to jednak – jak wynika z art. 25 § 2 k.p.c. – po doręczeniu pozwu sprawdzenie może nastąpić jedynie na zarzut. Zarzutu takiego nie podniesiono. W konsekwencji strony i Sąd drugiej instancji były związane ustaleniem wartości przedmiotu sporu „na poziomie” podanym w pozwie, czyli w kwocie wskazanej w pozwie. W tym stanie rzeczy wniesienie skargi kasacyjnej nie było możliwe, ponieważ w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych granica uprawniająca do wniesienia skargi wynosi dziesięć tysięcy złotych. Tym samym niemożliwe było

wniesienie skargi kasacyjnej z jednoczesnym zanegowaniem wartości przedmiotu sporu, bowiem uniemożliwia to art. 25 § 1 k.p.c. Z tych względów niedopuszczalne było zweryfikowanie tej wartości po raz kolejny przez Sąd Okręgowy na etapie wniesienia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Możliwości takiej nie przewidują bowiem przepisy prawa procesowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie okazało się nieuzasadnione i z tej przyczyny zostało oddalone.

Przypomnieć należy, że powód wniósł do Sądu Rejonowego – Wydziału Gospodarczego w T. pozew w postępowaniu uproszczonym o zapłatę kwoty 1.166,51 zł, powołując się na umowę zawartą między stronami, która przewidywała wynagrodzenie powoda za urlop na zasadach wynikających z Kodeksu pracy. W pozwie oznaczył wartość przedmiotu sporu na kwotę 1.166,51 zł, ponieważ na tym etapie postępowania występował tylko z takim żądaniem. Sprawa otrzymała sygn. akt VI GNc (...) a następnie VI GC upr. (...). W późniejszym piśmie procesowym (k. 39) powód stwierdził, że występuje z roszczeniem o zapłatę należności wynikających z prawa do płatnego urlopu zgodnie z umową stron. Umowa ta była w ocenie powoda umową o pracę (k. 53). Pozwany zaprzeczył, żeby strony łączyła umowa o pracę, twierdził, że strony zawarły umowę zlecenia (k. 53, k. 56). Na rozprawie 7 kwietnia 2017 r. Sąd Rejonowy – Wydział Gospodarczy w T. przekazał sprawę do rozpoznania Wydziałowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu Rejonowego w T., uznając, że rozpoznawana sprawa nie ma charakteru sprawy gospodarczej (k. 53).

Na rozprawie przed Sądem Rejonowym – Wydziałem Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w T. powód oświadczył, że wnosi o ustalenie stosunku pracy i wypłatę wynagrodzenia za czas urlopu (k. 69). W tym momencie doszło do przekształcenia przedmiotowego powództwa (wystąpienia z nowym żądaniem obok dotychczasowego – art. 193 k.p.c.). Tak to oświadczenie powoda potraktował Sąd Rejonowy – sąd pracy, choć nie został spełniony warunek z art. 193 § 2¹ k.p.c., który przewiduje, że zmiana powództwa może być dokonana jedynie w piśmie procesowym. Z dalszych pism procesowych powoda (a zwłaszcza z apelacji)

wynikało jednak, że powód niewątpliwie wystąpił z takim nowym roszczeniem obok dotychczasowego; później Sąd Rejonowy i Sąd Okręgowy niewątpliwie o takim żądaniu orzekły. W związku z przekształceniem przedmiotowym powództwa stało się najzupełniej oczywiste, że wartość przedmiotu sporu podana w pozwie jest nieaktualna – kumulacja przedmiotowa dwóch roszczeń (art. 21 k.p.c.): o ustalenie stosunku pracy i o zapłatę wynagrodzenia za czas urlopu – wymagała zsumowania wartości przedmiotu sporu obu tych żądań (co do ustalenia stosunku pracy miał zastosowanie art. 23¹ k.p.c., co do roszczenia pieniężnego art. 19 § 1 k.p.c.). Wartość przedmiotu sporu co do żądania ustalenia istnienia stosunku pracy powinien był ustalić Sąd Rejonowy, czego jednak nie uczynił.

Wyrokiem z 25 września 2018 r. Sąd Rejonowy – Wydział Pracy oddalił powództwo o ustalenie istnienia stosunku pracy, a sprawę o zapłatę kwoty 1.161,51 zł przekazał do rozpoznania Sądowi Rejonowemu – Wydziałowi Cywilnemu, przyjmując, że skoro stron nie łączył stosunek pracy, a jednocześnie powód nie spełniał przesłanek do uznania go za przedsiębiorcę, sprawę o zapłatę powinien rozpoznać Sąd Rejonowy – Wydział Cywilny jako sprawę cywilną.

Apelację (sporządzoną osobiście) od wyroku Sądu Rejonowego wniósł powód (k. 320). Wartość przedmiotu zaskarżenia oznaczył na kwotę 1.161,51 zł, co odpowiadało jedynie wartości roszczenia pieniężnego przekazanego do rozpoznania Sądowi Rejonowemu – Wydziałowi Cywilnemu, nie obejmowało natomiast wartości roszczenia o ustalenie stosunku pracy. Jednak Sąd Rejonowy po raz drugi zignorował kwestię prawidłowego ustalenia wartości przedmiotu zaskarżenia – nie wezwał powoda do prawidłowego oznaczenia tej wartości albo do wyjaśnienia sposobu wyliczenia wartości przedmiotu zaskarżenia. Podkreślenia wymaga, że do chwili wydania wyroku przez Sąd Okręgowy powód występował samodzielnie, bez profesjonalnego pełnomocnika, sam również sporządził apelację.

Dopiero na etapie wniesienia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego z 22 października 2019 r. pełnomocnik powoda został wezwany przez Sąd Okręgowy do podania wartości przedmiotu zaskarżenia zgodnie z regułami określonymi w art. 23¹ k.p.c. w sytuacji, gdy skarżone orzeczenie dotyczy żądania ustalenia stosunku pracy (k. 23 akt IX WSC (...)). W odpowiedzi na to wezwanie pełnomocnik oznaczył wartość przedmiotu

zaskarżenia w zakresie ustalenia stosunku pracy na kwotę 12.000 zł (k. 25 tych akt). Wartość ta została przy tym oznaczona prawidłowo, z uwzględnieniem czasu trwania umowy łączącej strony (traktowanej przez powoda jako umowa o pracę) oraz wysokości umówionego wynagrodzenia za pracę.

Nie ulega wątpliwości, że przy takiej wartości przedmiotu zaskarżenia (przewyższającej 10.000 zł) w sprawie o ustalenie stosunku pracy i zapłatę wynagrodzenia za urlop powodowi przysługiwała skarga kasacyjna, o czym powód powinien być pouczony podczas ogłaszania wyroku przez Sąd Okręgowy (k. 364) oraz przy doręczaniu mu odpisu tego wyroku z uzasadnieniem (k. 381).

Zgodnie z art. 424¹ § 1 k.p.c., można żądać stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego wyroku sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, jeżeli przez jego wydanie stronie została wyrządzona szkoda, a zmiana lub uchylenie tego wyroku w drodze przysługujących stronie środków prawnych nie było i nie jest możliwe. W wyjątkowych wypadkach, gdy niezgodność z prawem wynika z naruszenia podstawowych zasad porządku prawnego lub konstytucyjnych wolności albo praw człowieka i obywatela, można także żądać stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego wyroku sądu pierwszej lub drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, jeżeli strona nie skorzystała z przysługujących jej środków prawnych, chyba że jest możliwa zmiana lub uchylenie wyroku w drodze innych przysługujących stronie środków prawnych (art. 424¹ § 2 k.p.c.).

Zgodnie z art. 424⁶ § 1 k.p.c. skargę wnosi się do sądu, który wydał zaskarżony wyrok. Sąd, do którego wniesiono skargę, odrzuca skargę wniesioną z naruszeniem art. 87¹ § 1 k.p.c., spóźnioną, nieopłaconą lub z innych przyczyn niedopuszczalną, jak również skargę, której braków strona nie usunęła w wyznaczonym terminie (art. 424⁶ § 3 k.p.c.). Z nowego brzmienia art. 424⁶ § 3 k.p.c. (obowiązującego od 21 sierpnia 2019 r.) wynika, że Sąd Okręgowy mógł odrzucić skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku, ponieważ skarga ta była niedopuszczalna, skoro powód mógł wnieść od zaskarżonego wyroku skargę kasacyjną, a zatem była możliwa zmiana lub uchylenie tego wyroku w drodze przysługujących stronie środków prawnych. Zgodnie bowiem z art. 424⁸ § 2 k.p.c., skarga na bezprawność podlega odrzuceniu także wtedy, gdy zmiana

zaskarżonego wyroku w drodze innych środków prawnych była lub jest możliwa albo jeżeli nie zachodzi wyjątek, o którym mowa w art. 424¹ § 2 k.p.c.

W rozpoznawanej sprawie możliwe było wniesienie skargi kasacyjnej, ponieważ rzeczywista wartość przedmiotu zaskarżenia przewyższała dziesięć tysięcy złotych, a według art. 398² § 1 k.p.c. skarga kasacyjna jest niedopuszczalna w sprawach z zakresu prawa pracy o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż dziesięć tysięcy złotych, co oznacza, że jest dopuszczalna, gdy wartość przedmiotu zaskarżenia przekracza tę kwotę.

Odnosząc się do podniesionej w zażaleniu pełnomocnika powoda kwestii braku możliwości sprawdzenia przez sąd z urzędu wartości przedmiotu zaskarżenia na etapie postępowania już po doręczeniu odpisu pozwu pozwanemu (art. 25 § 2 k.p.c.), należy zauważyć, że zasada ta nie obowiązuje w razie przekształceń przedmiotowych powództwa. Wskazana w pozwie przez powoda wartość przedmiotu sporu, która nie została sprawdzona przez sąd pierwszej instancji (art. 25 § 1 i 2 k.p.c.), pozostaje aktualna w postępowaniu apelacyjnym (art. 368 § 2 k.p.c.) i kasacyjnym (art. 368 § 2 w związku z art. 398⁴ § 3 i art. 398²¹ k.p.c.) tylko wtedy, gdy nie doszło do przekształceń przedmiotowych powództwa (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 19 grudnia 2017 r., I PZ 12/17, LEX nr 2439134). W rozpoznawanej sprawie doszło do przekształcenia przedmiotowego powództwa (z chwilą wystąpienia przez powoda z nowym żądaniem ustalenia istnienia stosunku pracy), a z chwilą tego przekształcenia wartość przedmiotu sporu podana w pozwie przestała być aktualna. Można mieć jedynie zastrzeżenia do Sądu Rejonowego, że ani w chwili tego przekształcenia przedmiotowego, ani na etapie nadawania biegu apelacji, nie ustalił nowej wartości przedmiotu sporu i prawidłowej wartości przedmiotu zaskarżenia. Nie wpływało to jednak na zasadność (a nawet konieczność) sprawdzenia tej wartości przez Sąd Okręgowy na etapie kontrolowania dopuszczalności wniesienia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia.

Swoboda, z jaką strona skarżąca określa wartość przedmiotu zaskarżenia w skardze kasacyjnej albo skardze o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (skardze na bezprawność), aktywuje obowiązek sądu drugiej instancji, do którego każda z tych skarg została wniesiona, sprawdzenia tej

wartości. Sąd ten jest nie tylko uprawniony, lecz wręcz zobowiązany do sprawdzenia – w razie wątpliwości – wskazanej przez stronę wartości przedmiotu zaskarżenia, ponieważ od tej wartości zależy dopuszczalność każdej z tych skarg (art. 398² § 1 k.p.c. oraz art. 424¹ § 1 w związku z art. 424⁸ § 2 k.p.c.). Sąd drugiej instancji może stwierdzić, a następnie ustalić i przyjąć w sposób wiążący, że wartość przedmiotu zaskarżenia jest w rzeczywistości inna niż podana przez skarżącego. Nie jest to formalne sprawdzanie wartości przedmiotu zaskarżenia (według reguł przewidzianych w art. 25 k.p.c.), lecz kontrola dopuszczalności nadzwyczajnego środka zaskarżenia, jakim są skarga kasacyjna i skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia.

W orzecznictwie (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 6 marca 2018 r., II UZ 119/17, LEX nr 2456371) przyjmuje się, że art. 398² § 1 k.p.c. ma charakter bezwzględny i nie jest dopuszczalne dowolne, zależne wyłącznie od woli stron „oznaczenie” wartości przedmiotu zaskarżenia po to, ażeby uzyskać uprawnienie do wniesienia skargi kasacyjnej w sprawie, w której skarga taka jest niedopuszczalna (a pośrednio uzyskać uprawnienie do wniesienia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, chociaż skarga kasacyjna była dopuszczalna). Z tego względu badanie wartości przedmiotu zaskarżenia podanej w skardze kasacyjnej ma na celu sprawdzenie, czy skarga kasacyjna (albo skarga na bezprawność) jest dopuszczalna ze względu na minimalną wartość zaskarżenia wymaganą od skargi kasacyjnej według art. 398² § 1 k.p.c., i nie może być utożsamiane ze sprawdzeniem wartości przedmiotu sporu, o którym stanowią art. 25 k.p.c. i art. 26 k.p.c. O ile bowiem przepisy te wyrażają konieczność ustabilizowania w postępowaniu cywilnym wartości przedmiotu sporu na potrzeby określenia właściwości rzeczowej sądu i wysokości należnych opłat sądowych, o tyle gdy chodzi o określenie wartości przedmiotu zaskarżenia na użytek ustalenia dopuszczalności skargi kasacyjnej (albo skargi na bezprawność) potrzeba taka nie występuje, ważne jest natomiast, aby rozpoznaniu przez Sąd Najwyższy podlegały jedynie te skargi kasacyjne (albo skargi na bezprawność), których dopuszczalność przewidują przepisy procesowe, a nie niewłaściwe określenie wartości przedmiotu sporu przez stronę. W rezultacie nawet brak sprawdzenia wartości przedmiotu zaskarżenia podanej w apelacji nie eliminuje

możliwości weryfikacji prawidłowości podanej wartości przedmiotu zaskarżenia w skardze kasacyjnej (albo skardze na bezprawność).

Zarzut naruszenia art. 398² § 1 k.p.c. przez błędną wykładnię i uznanie, że jest możliwe wniesienie skargi kasacyjnej w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, w których wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż dziesięć tysięcy złotych, okazał się nieuzasadniony, skoro w rozpoznawanej sprawie wartość przedmiotu zaskarżenia przekraczała tę graniczną kwotę.

Z kolei zarzut naruszenia art. 398² § 2 pkt 2 k.p.c. przez błędną wykładnię, polegającą na uznaniu, że skarga kasacyjna przysługuje w sprawach świadectwa pracy i roszczeń z tym związanych, jest zupełnie niezrozumiały, ponieważ w rozpoznawanej sprawie powód nie domagał się wydania świadectwa pracy ani nie dochodził roszczeń z tym związanych.

Przedstawione rozważania prowadzą do wniosku, że zażalenie nie zawierało uzasadnionych podstaw faktycznych i prawnych, w związku z czym zostało oddalone na podstawie art. 394¹ § 3 w związku z art. 398¹⁴ k.p.c.